

СЕКЦІЯ 2 СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 330.341:314.74

Манаєнко І.М.

*кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Марченко Р.В.

*студентка факультету менеджменту та маркетингу
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ТЕНДЕНЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ КРАЇН ЄС В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто основні тенденції процесів міжнародної трудової міграції в країнах ЄС, вплив європейських цінностей на трудову міграцію. Досліджено мобільність робочої сили серед молоді, а також вплив освітнього рівня на трудову міграцію. Проаналізовано, куди спрямовані потоки трудових мігрантів, названо основні країни-лідери з еміграції та імміграції. Проведено аналіз динаміки міграції в Україні. Наведено країни, куди спрямовані потоки українських трудових мігрантів. Досліджено причини та наслідки міграційних процесів. Виділено основні проблеми, які спонукають до міграції.

Ключові слова: міграція, трудова міграція, процеси міжнародної трудової міграції, Європейський Союз, європейські цінності.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены основные тенденции процессов международной трудовой миграции в странах ЕС, влияние европейских ценностей на трудовую миграцию. Исследована мобильность рабочей силы среди молодежи, а также влияние уровня образования на трудовую миграцию. Проанализировано, куда направлены потоки трудовых мигрантов, названы основные страны-лидеры по эмиграции и иммиграции. Проведен анализ динамики миграции в Украине. Названы страны, куда направлены потоки украинских трудовых мигрантов. Исследованы причины и последствия миграционных процессов. Выделены основные проблемы, побуждающие к миграции.

Ключевые слова: миграция, трудовая миграция, процессы международной трудовой миграции, Европейский Союз, европейские ценности.

ANNOTATION

The article deals with the basic tendencies of the processes of international labor migration in the EU countries, the influence of European values on labor migration. Labor mobility of young people, as well as the influence of the educational level on labor migration, are researched. Also there are analyzed main movement directions of the labor migrants; the main countries-leaders by emigrants and immigrants are listed. The analysis of the dynamics of migration in Ukraine was conducted. There are given the list of top countries of Ukrainian labor migrants' directions. The causes and consequences of migration processes are researched, as well as the main problems, which causes the migration.

Key words: migration, labor migration, processes of international labor migration, European Union, European values.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи прак-

тичними завданнями. Сучасна економіка характеризується всеохоплюючим процесом інтеграції, що призводить до значних змін, а саме сприяє більш тісному налагодженню зв'язків між суб'єктами світової економіки і навіть переходу її на якісно новий рівень. У сучасних умовах глобалізації та всесвітньої інтеграції все більше уваги приділяється процесам міжнародної трудової міграції. Міжнародна трудова міграція є важливою формою міжнародних економічних відносин, особливо на нинішньому етапі розвитку світу, коли кількість населення невинно збільшується, а екологічна ситуація в деяких країнах породжує неприйнятні умови життя людини. Процес становлення і розвитку міграції робочої сили пройшов досить складний і тривалий еволюційний шлях, який безпосередньо пов'язаний з еволюцією розвитку людського суспільства у цілому. Слід зазначити, перші значні потоки міграційних процесів були спричинені великими географічними відкриттями, коли ще неосвоєні частини світу приваблювали населення Старого світу. Тому особливо актуально розглянути тему міграції, як вона розвивається на даному етапі, які має переваги та недоліки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Питання міжнародної трудової міграції і міграційної політики окремих країн та регіонів досліджувалися низкою українських та зарубіжних науковців, серед яких: А. Гайдуцький, І. Івахнюк, О. Малиновська, О. Хомра, О. Позняк, І. Прибиткова, В. Васильченко, С. Сардак, О. Старка, А. Філіпенко, Дж. Флорес та ін. Також значна увага цьому питанню приділяється у звітах та окремих спеціальних дослідженнях низки міжнародних організацій, зокрема Міжнародної організації праці, Міжнародної організації

з міграції, Організації економічного співробітництва та розвитку, Світового банку.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Питання сучасних тенденцій міжнародної трудової міграції країн ЄС є недостатньо дослідженим, хоча й має велике значення як для самих країн ЄС, так і для України. Незважаючи на значні напрацювання за даною тематикою та наукову цінність здійснених досліджень, питання щодо виявлення тенденцій міжнародної міграції робочої сили не втрачають своєї актуальності та потребують подальших наукових розвідок.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження міграції трудових ресурсів та міграції загалом; розгляд європейських цінностей, як вони виникли та як вплинули на Європейське Співтовариство та міграційні процеси; аналіз міграційної ситуації в Україні з урахуванням євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Міграція є одним із ключових компонентів зміни населення у всьому світі. У сучасних умовах глобалізації все більше країн співпрацюють одна з одною, економіки країн стають більш відкритим, а кордони все більш умовними. Часто держави об'єднуються заради

спільного досягнення економічних, політичних та інших цілей.

Одним із таких утворень є Європейський Союз, до складу якого нині входять 28 незалежних держав. У ЄС існує єдиний ринок, що забезпечує вільний рух людей, товарів, послуг та капіталу, сприяє спільній торгівлі. Міграційні потоки протягом останніх десятиліть між країнами – членами ЄС, всередині країни та за її межами значно вплинули на поточний розмір населення в більшості держав-членів.

Для підтримки тісного співробітництва між країнами ЄС та для забезпечення рівних прав міжнародних трудових мігрантів у 2007 р. країнами ЄС було підписано «Європейську конвенцію про правовий статус трудящих-мігрантів» [1]. Згідно з конвенцією, «держави – члени Ради Європи, які підписали цю Конвенцію, враховуючи, що метою Ради Європи є досягнення більшого єднання між її членами для збереження та втілення у життя ідеалів і принципів, які є їхнім спільним надбанням, а також для сприяння їхньому економічному та соціальному прогресу, поважаючи при цьому права людини й основоположні свободи; уважаючи, що правовий статус трудящих-мігрантів, які є громадянами держав – членів Ради Європи, повинен регулюватися таким чином, щоб забезпечити їм, у міру можливості, в усіх аспектах умов життя

Таблиця 1

Базові європейські цінності та їх правове забезпечення [3]

Цінність	Права, що забезпечують реалізацію цінностей	Основні документи Ради Європи та ЄС
Свобода	Фундаментальні права і свободи: право на життя, приватну власність, свобода совісті.	ЕКПЛ ХЕС
	Політичні права і свободи: право на свободу об'єднання з іншими громадянами для захисту своїх інтересів і прав.	ЕКПЛ ХЕС
	Соціальні права і свободи: право на вільний вибір професії та місця проживання.	ЕСХ ХЕС
	Культурні права і свободи: право на вибір освіти рідною мовою.	ЕКРМ КЗНМ
Гідність	Фундаментальні права і свободи: заборона катування і такого поводження з людьми, що принижує їхню гідність, право на цілісність особистості.	ЕКПЛ ХЕС
Правова держава	Політичні права і свободи: право на справедливий суд, заборона покарання без судочинства.	ЕКПЛ ХЕС
Демократія	Політичні права і свободи: право на свободу об'єднання з іншими громадянами для захисту своїх інтересів і прав, свобода думки і висловлювань, право обирати і бути обраними в органи влади.	ЕКПЛ ХЕС
Толерантність	Фундаментальні права і свободи: заборона дискримінації у користуванні правами і свободами за такими ознаками: стать, раса, колір шкіри, національне та соціальне походження, мова, релігія, політичні та інші переконання.	ЕКПЛ ХЕС
	Культурні права і свободи людини: право навчання рідною мовою, права національних меншин на збереження самобутності.	ЕКРМ КЗНМ
Справедливість	Фундаментальні права і свободи: заборона дискримінації у користуванні правами і свободами за такими ознаками: стать, раса, колір шкіри, мова, національне та соціальне походження, релігія, політичні та інші переконання.	ЕКПЛ ХЕС
	Соціальні права і свободи: право на працю та належні її умови, право на вільний вибір професії та місця проживання, право на житло, охорону здоров'я, освіту.	ЕСХ ХЕС

ЕКПЛ – «Європейська конвенція з прав людини і основоположних свобод», ЕСХ – «Європейська соціальна хартія»; ЕКРМ – «Європейська Хартія регіональних мов або мов меншин»; КЗНМ – «Рамкова конвенція про захист національних меншин»; ХЕС – «Хартія фундаментальних прав Європейського союзу».

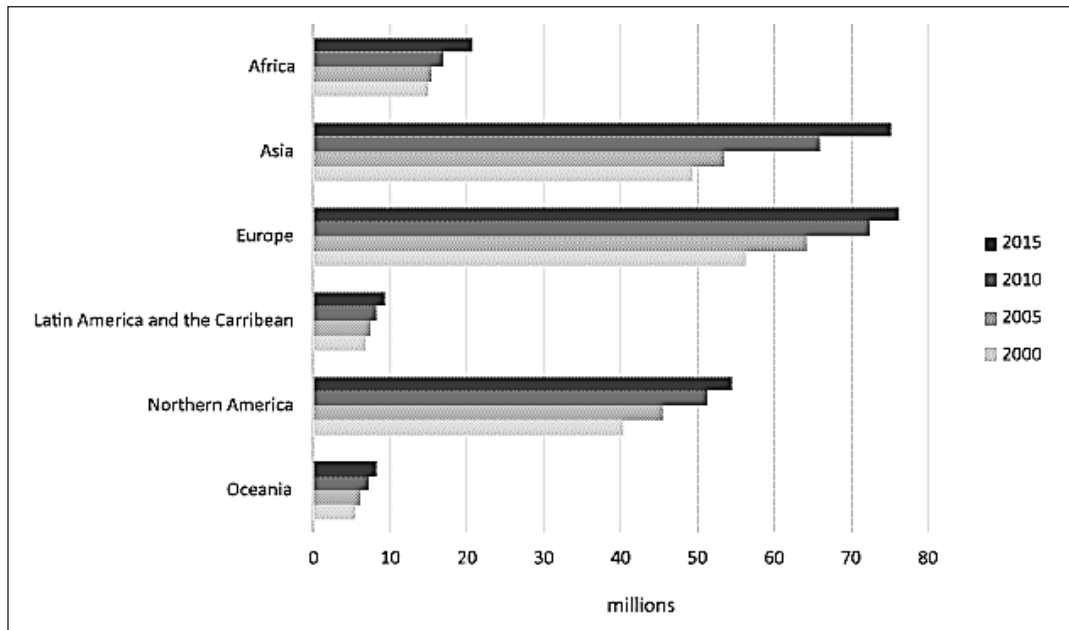

Рис. 1. Міжнародна міграція за основними регіонами проживання, 2000-2015 рр. (млн. осіб) [4]

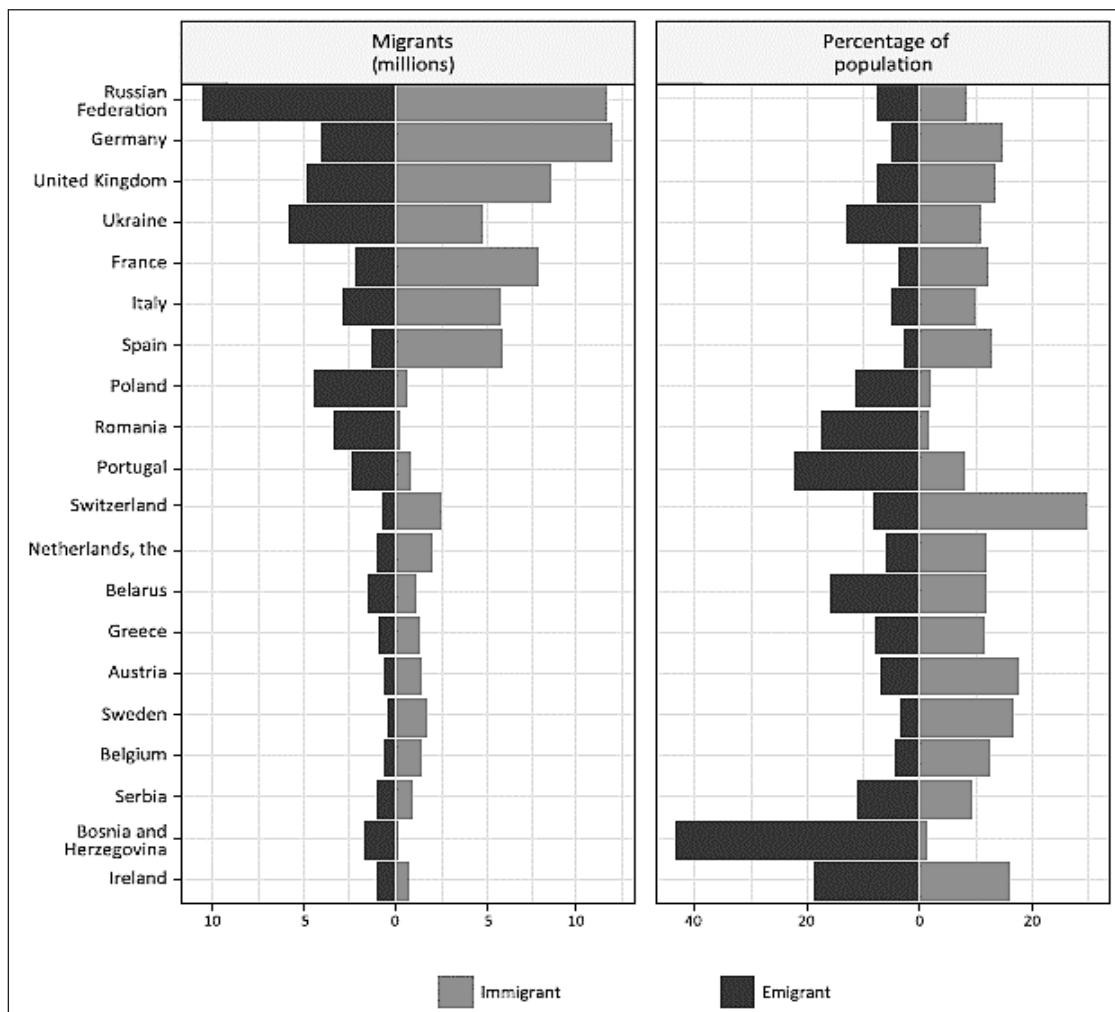

Рис. 2. Обсяги міграційних потоків у країнах ЄС та окремих країнах – сусідах ЄС у 2015 р. [4]

й праці режим, не менш сприятливий, ніж режим, що надається працівникам, які є громадянами держави, що приймає» [1]. Отже, конвенція поширюється на такі основні права: на умови праці, соціальне забезпечення, на житло, на соціальну та медичну допомогу та ін. Держави намагаються надавати трудовим мігрантам умови не гірші, ніж власним громадянам.

Ще одним важливим кроком до вироблення ціннісних засад Європейського Союзу стало прийняття Європейським Парламентом «Хартії фундаментальних прав Європейського Союзу» [2] у 2007 р. Це було необхідно для визначення нових спільних цінностей і гарантії основних прав громадян уже в контексті законодавства ЄС. Головною ідеєю Хартії є те, що ЄС уважає людську особистість центральною у своїй діяльності, надаючи їй громадянство Союзу, та створює простір свободи, безпеки та правосуддя» [2].

Ці та інші документи затверджують головні європейські цінності, основою яких є фундаментальні права та свободи людини, демократичні принципи державного устрою. Саме європейські цінності є тими принципами, за якими функціонують сучасні країни Європейського Союзу. Основою є свобода совісті, тобто вільний вибір кожної людини. У табл. 1 наведено основні європейські цінності та їх правове забезпечення у країнах ЄС.

Отже, ядром європейських цінностей є права і свободи кожної людини та рівність усіх перед законом. А спільність цих цінностей для різних країн сприяли інтеграції країн Європейського Союзу та просуванню цих цінностей за географічні межі Західної Європи. Зазначені цінності поширюються не лише на громадян ЄС, а й на мігрантів також незалежно від їх расової, мовної, релігійної приналежності тощо.

Щодо загальних тенденцій міграції, то нині з кожним роком кількість світових міграцій

зростає. Цікавим фактом є те, що дві третини міжнародних мігрантів нині проживають в Європі або Азії. Їх кількість щороку збільшується. Дані відображено на рис. 1.

До країн ЄС щороку прибуває багато мігрантів, зокрема з країн Східної Європи, таких як Російська Федерація, Україна, Польща та Румунія. Детальніше імміграцію та еміграцію до ЄС відображено на рис. 2.

У 2015 р. з кількістю понад 10 млн. емігрантів Російська Федерація стала третьою країною у світі за кількістю своїх громадян, які живуть за кордоном. Друге місце – Україна, третє – Сполучене Королівство (4,9 млн.). Боснія і Герцеговина мала найвищу частку емігрантів порівняно з населенням-резидентами в 2015 р.

Слід відзначити проблему, яка нині є актуальною для Європейського Союзу, – великий наплив мігрантів-біженців. Це одна з причин збільшення міграції до Європи. Так, у 2015 р. до Німеччини прибула найбільша кількість іноземних мігрантів – 12 млн. осіб.

Якщо розглядати сучасні тенденції трудової міграції, то, згідно з нещодавніми дослідженнями 2016 р., в ЄС половина молоді (віком від 20 до 34 років), які не мають роботи, готові змінити своє місце проживання задля роботи. 50% безробітних у віці 20-34 років в Європейському Союзі не мають бажання змінювати своє місце проживання для роботи; 21% готові переїхати, але лише в межах своєї країни, 12% – до іншої держави – члена ЄС. 17% навіть готові виїхати за межі ЄС [5]. Освітній рівень молоді також відіграє певну роль. Безробітні з високим рівнем освіти більш готові до переїзду задля роботи (23% готові змінити місце проживання у межах своєї країни та 16% готові переїхати до іншої країни ЄС). Для безробітних із середнім рівнем освіти цей показник становить 20% та 11% відповідно. Для молоді з низьким освітнім рівнем – 21% та 10% відповідно [5]. Біль-

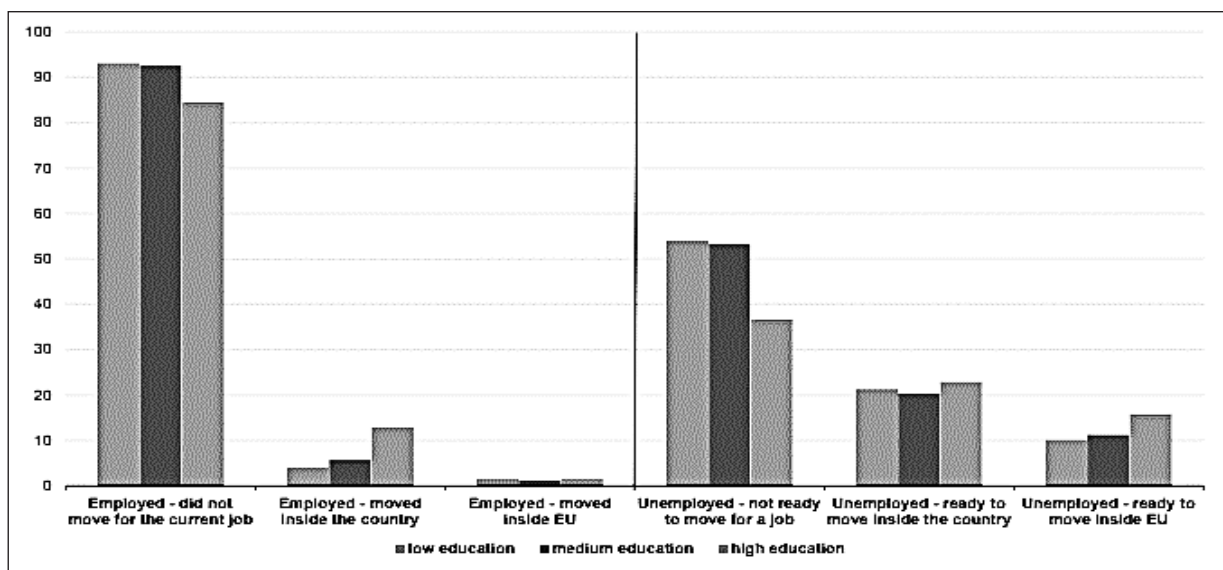

Рис. 3. Мобільність робочої сили серед молоді, 2016 р. в ЄС (% людей віком 20-34 років, за освітнім рівнем і зайнятістю) [5]

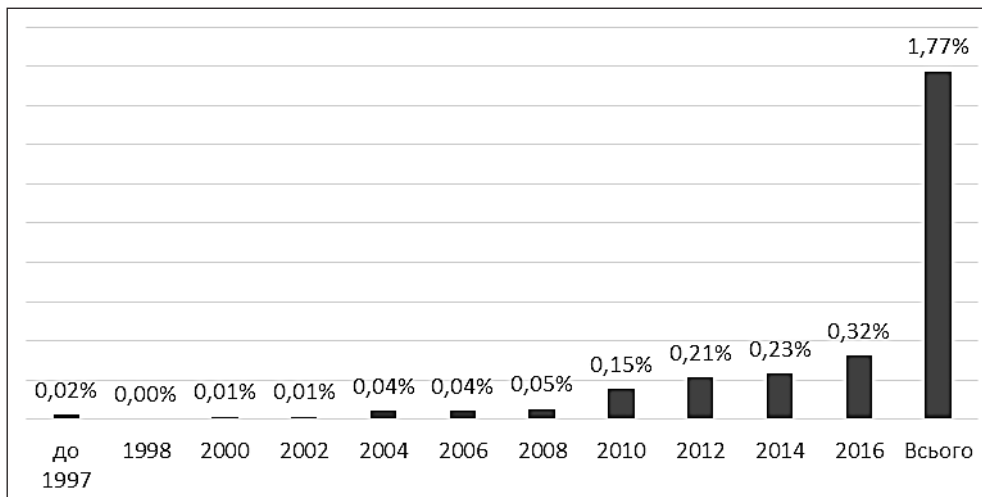

Рис. 4. Динаміка довгострокової трудової міграції, % до загальної чисельності населення [6]

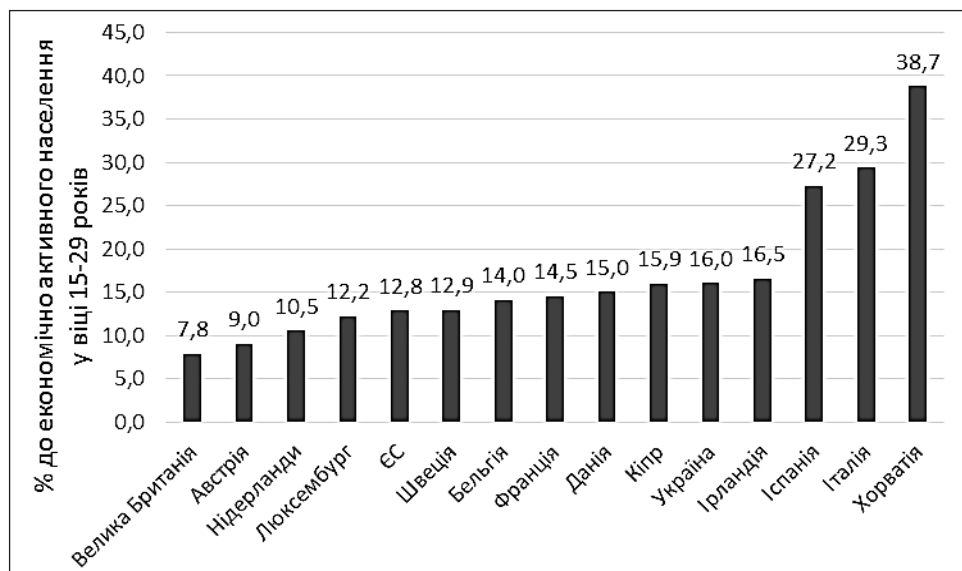

Рис. 5. Рівень безробіття молоді за МОП в Україні та країнах ЄС, 2016 р. [7]

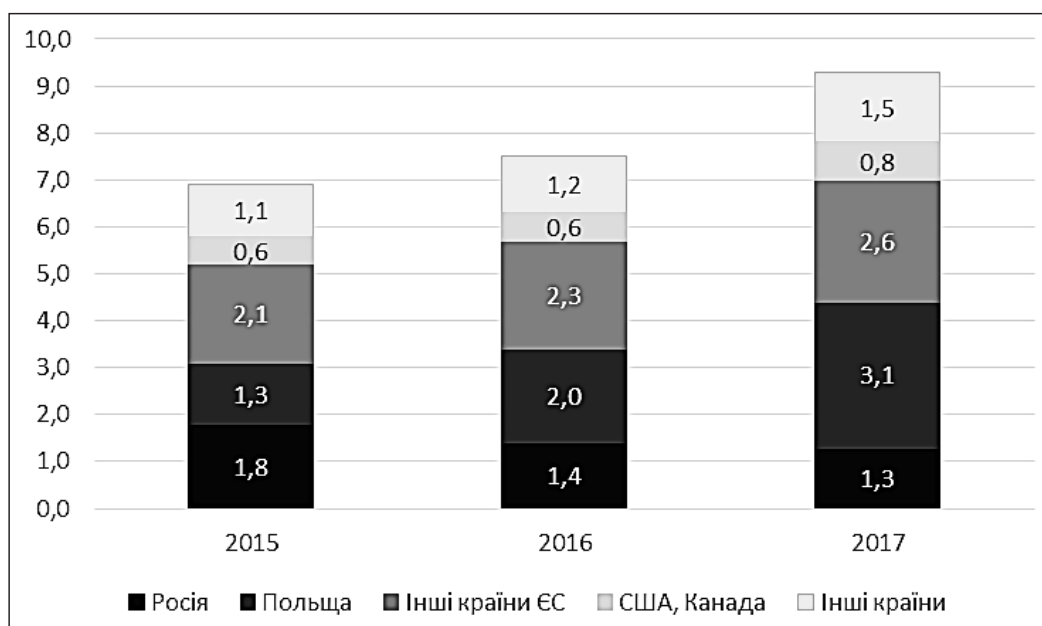

Рис. 6. Обсяги переказів в Україну за країнами, млрд. дол. США [8]

шість працюючих осіб у віці 20-34 років у ЄС не переселялися для поточної роботи (90%), 8% – переїхали всередині країни. Частка тих, хто фактично переїхав до іншої країни – члена ЄС, становила лише 1% молодих працівників.

Розглянемо мобільність робочої сили серед молоді. За даними Євростату, мобільність робочої сили в межах країни вища серед молодих працівників із більш високим рівнем освіти (13% переїхали) порівняно з людьми, які мають середній рівень освіти (6%), та тими, хто має низький рівень освіти (4%). Однак відмінності в освіті не настільки значні для молодих працівників, які переїжджали в межах ЄС: 2% – з високими рівнем освіти, 2% – з низьким та 1% – із середнім [5]. Ці дані відображено на рис. 3.

Досліджуючи тему міграції, не можна оминути проблему, яка все гостріше постає перед Україною. Це значна трудова міграція серед молоді до країн ЄС та інших країн світу. В Україні існує низка економічних та соціальних проблем: постійне старіння економічно активного населення, безробіття окремих категорій громадян, дисбаланс між попитом і пропозицією робочої сили в розрізі регіонів та видів економічної діяльності, низький рівень заробітної плати, незадовільні умови праці значної кількості працівників. Ці фактори спонукають молодь мігрувати до інших країн у пошуках вигідніших умов працевлаштування.

Збільшення трудової міграції з України можна підтвердити даними Міжнародної організації з міграції (рис. 4).

У 2016 р. міграція досягла найвищого значення – 0,32% від чисельності населення. Як уже зазначалося, однією з причин міграції молоді є високий рівень безробіття, а також складність працевлаштування після закінчення навчання. Держава не забезпечує молодих спеціалістів робочими місцями, а роботодавці неохоче залучають працівників без досвіду роботи. Нижче на рис. 5 відображено рівень безробіття молоді в Україні та країнах ЄС.

Отже, за даними МОП (Міжнародної організації праці) лише чотири країни мають рівень безробіття вищий, ніж в Україні. Проте не можна стверджувати, що міграція трудових ресурсів має тільки негативні наслідки для України. Розглянемо позитивні її наслідки. Передусім це обмін досвідом, адже, працюючи за кордоном, люди мають змогу набути нових умінь та навичок і потім використати цей досвід у своїй державі. Тобто міграція сприяє підвищенню інноваційності національних виробництв. Вона також стимулює національні компанії бути більш конкурентоспроможними для того, щоб утримати трудові ресурси.

Міграція сприяє поширенню європейських цінностей і формуванню більш відкритої економіки та суспільства у цілому. Крім того, міграції трудових ресурсів зменшують напругу на ринку праці. Якби не існувало можливості

працевлаштуватися за кордоном, то кількість безробітних могла б зрости вдвічі.

Варто відзначити, що міжнародні грошові перекази мігрантів є досить вагомим джерелом фінансування для національних домогосподарств. Згідно з результатами дослідження фінансових надходжень, пов'язаних із міграцією, та їхнього впливу на розвиток України, проведеного МОМ у 2014-2015 рр., перекази мігрантів в Україну становлять майже половину бюджету домогосподарств, які мають у своєму складі довгострокових трудових мігрантів, і 60% бюджету тих, члени яких практикують короткострокову трудову міграцію [7].

За даними Національного банку України, у 2016 р. обсяги приватних грошових переказів з-за кордону становили 5,4 млрд. дол. США (або 5,8% від ВВП) і збільшилися порівняно з минулим роком на 5,3% [8].

Структура та обсяги грошових переказів в Україну представлена на рис. 6.

Незважаючи на те що значна частина коштів мігрантів спрямовується на споживання, їхня фінансова підтримка допомагає поліпшенню рівня життя сімей мігрантів, скороченню бідності та стимулює розвиток економіки. Отже, державі потрібно піклуватися про працевлаштування нового покоління працівників, оскільки молодь – це основний ресурс для розвитку економіки країни. В іншому разі держава зіткнеться з масовими міграціями населення, що й відбувається нині в Україні.

ЄС приділяє велику увагу розвитку ринку праці саме молоді (в середньому осіб 15-29 років) та підвищенню ефективності використання молодіжних трудових ресурсів, які в майбутньому становитимуть основу економічної системи. ЄС займається мінімізацією ризиків на ринку праці, вирішенням різних проблем. Уряд інвестує значні суми в освіту, оскільки прагне до забезпечення країни висококваліфікованими кадрами.

Наприклад, у 2015 р. в ЄС на освіту витрачалося в середньому 4,9% ВВП. В Україні цей показник становив 5,4% ВВП [9]. Звичайно, можна стверджувати, що це значення відповідає нормам ЄС, але насправді абсолютне значення цього показника в Україні значно нижче порівняно з більшістю країн Європи, це пояснюється тим, що рівень розвитку української економіки у цілому нижчий, ніж у країнах ЄС.

Отже, Україні варто вживати більш рішучі заходи для того, щоб показники ринку праці відповідали міжнародним стандартам. Окрім того, дізнаючись більше про міграційну політику інших держав, Україна може використовувати їх досвід у майбутньому. Відкриваючи для себе перспективи міжнародної співпраці та інтеграції в європейську спільноту і зберігаючи при цьому свою ідентичність, Україна зможе досягти найкращих результатів.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

У країнах ЄС існує тісний взаємозв'язок у трудовій міграції. Завдяки європейським цінностям відбувається зрівняння у правах трудових мігрантів і громадян усередині Європейського Співтовариства, що відкриває більше можливостей для населення. Вивчення тенденцій та закономірностей трудової міграції є надзвичайно важливим для впровадження ефективної комплексної міграційної політики, яка сприяла б максимізації переваг міжнародної мобільності трудових ресурсів. Оскільки саме міграція робочої сили допомагає рівномірному розподілу доходів населення в усьому світі і боротьбі проти високого рівня безробіття. Глобалізація світової економіки виходячи з її характеру і причин сформувала такі основні напрями міграції робочої сили у світі: з країн, що розвиваються, і країн із перехідною економікою до промислово розвинених країн; між промислово розвиненими країнами; між країнами, що розвиваються; з промислово розвинених країн у країни, що розвиваються. Україні притаманна міграція до ЄС як осередку розвинутих країн, що історично виробили власні економічні, соціальні, культурні цінності. Навіть з урахуванням масштабних імміграційних потоків до ЄС країни зберігають та примножують набуті цінності, що є взірцем для України та цивілізованого світу в цілому.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Європейська конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів. URL: <http://iom.org.ua/ua/legislation-ukr/migration-related-legislation-ukr/workers-and-members-of-their-families.html>.
2. Хартія фундаментальних прав Європейського Союзу. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_524.
3. Цінності об'єднаної Європи / ГО «Лабораторія законодавчих ініціатив». 2013. С. 34-38.
4. WORLD MIGRATION REPORT 2018 / International Organization for Migration. С. 18-19.
5. Young people on the labour market in 2016. Eurostat Press Office. 2018. № 51.
6. Міжнародна організація з міграції в Україні. URL: <http://iom.org.ua/ua>.
7. Міграція як чинник розвитку в Україні / Міжнародна організація з міграції (МОМ), Представництво в Україні. 2016. С. 64.
8. Огляд приватних грошових переказів в Україну в 2016 році / Національний банк України.
9. Eurostat. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.

REFERENCES:

1. Ievropeiska konventsiia pro pravovyi status trudiashchykh-mihrantiv, available at: <http://iom.org.ua/ua/legislation-ukr/migration-related-legislation-ukr/workers-and-members-of-their-families.html>.
2. Khartiia fundamentalnykh prav Yevropeiskoho Soiuzu, available at: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_524.
3. European Values (2013), Laboratoriia zakonodavchykh initsiatyv, pp. 34-38.
4. "WORLD MIGRATION REPORT 2018", International Organization for Migration, pp. 18-19.
5. Young people on the labour market in 2016 (2018), Eurostat Press Office, no. 51.
6. Mizhnarodna orhanizatsiia z mihratsii v Ukraini, available at: <http://iom.org.ua/ua>.
7. Mihratsiia yak chynnyk rozvytku v Ukraini [Migration as a development factor in Ukraine] (2016), Mizhnarodna orhanizatsiia z mihratsii (MOM), Predstavnytstvo v Ukraini, p. 64.
8. National Bank of Ukraine (2016), "Ohliad pryvatnykh hroshovykh perekaziv v Ukrainu v 2016 rotsi".
9. Eurostat, available at: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.

Manaienko I.M.
*Candidate of Economic Sciences,
Senior lecturer at Department of Management,
National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”*

Marchenko R.V.
*Student,
National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”*

TRENDS IN INTERNATIONAL LABOUR MIGRATION OF EU COUNTRIES IN TERMS OF EUROPEAN VALUES

Nowadays globalization and global integration are more and more widespread in the world. In these conditions, we should pay more attention to international labour migration. This article is dedicated to modern trends in international labour migration of EU countries. The article is a research about migration, its development and dynamics, pros and cons, threats of labour migration for EU and Ukraine in particular.

Migration is one of the key components of population change around the world. In today's globalizing world, more and more countries are cooperating with each other; the economies of the countries are becoming more open. Naturally, that migration has become one of the key components of population change in Europe. Migration flows over past decades among the EU Member States and in- and outside of the EU have had a significant impact on the current population size in most Member States. European values have had a significant influence on modern EU. European values are the basic principles, on which the modern countries of the European Union operate. The basis is the freedom of conscience, that is, the free choice of each person. In other words, European values affirm principles of democracy and maintain equality of all people within the law.

The unity of these values for different countries has helped in the development of the integration of the EU countries and promotion of European values beyond the geographical borders of Western Europe. There are a tight relationship and cooperation in labour migration in the EU countries. Due to spreading of European values, there is an equalization of the rights of labour migrants and citizens within the European community. It reveals more opportunities for the population.

The study of the trends of international labour migration is extremely important for the effective integrated migration policy that would help to maximize the benefits of international labour mobility.